

BİBLİYOGRAFYA :

C. Falkenhorst, *Emin Pascha: Gouverneur von Hatt el-Estiva*, Stuttgart 1890; Jephson, *Emin Pascha und die Meuterei*, Leipzig 1890; Kirchhoff, *Stanley und Emin*, Halle 1890; P. Reichard, *Dr. Emin Pascha*, Leipzig 1890; L. Slaby, *Emin Pascha, ein deutsch Forscher*, Stuttgart 1890; H. R. Boume, *The Other Side of the Emin Pascha Relief Expedition*, London 1891; M. G. Casati, *Zehn Jahre in Äquatoria und die Rückkehr mit Emin Pascha*: C. C. Buchner'sche Verlagsbuchhandlung, München 1891, I, 244-245, 270-271, 292; II, 138, 146-147, 149, 174, 291-292; F. Stuhlmann, *Dr. Emin Pascha Letzte Expedition*, Gotha 1892; a.mlf., *Mit Emin Pascha ins Herz Afrikas*, Berlin 1894; V. Hassan, *Die Wahrheit über Emin Pascha*, Berlin 1893; G. Schweitzer, *Emin Pascha, Leben und Tagebücher*, Berlin 1898; H. von Wissmann, *Meine Zweite Durchquerung Äquatorial-Afrikas*, Verlag Der Königlichen Hofbuchdruckerei Trowitzsche und Sohn, Frankfurt, ts., s. 185, 196-197; O. Rumbaur, *Stanleys sämtliche Reisen in Afrika und Emin Paschas Erlebnisse in der Äquatorialprovinz*, Verlag von A. Weichert, Berlin, ts. I, 173, 176, 183-191, 232, 236, 274, 379; II, 421, 460, 466, 489, 496, 533, 548, 763, 765; C. Peters, *Emin Pascha Expedition*, Berlin 1910; E. W. Freissler, *Emin Pascha*, München 1925; I. R. Smith, *The Emin Pasha Relief Expedition, 1886-1890*, Oxford 1972; H. Meissner, *An den Quellen des Nils, Die Abenteuer des Emin Pascha*, Erns Klett Verlag, Stuttgart 1986, s. 13, 19, 22-27, 44-45, 72-73, 81, 94, 98-99, 104-105, 124, 129, 134, 154, 170, 211, 232; H. Ahmed Schmiede, "Hattüstüva Valisi Dr. Mehmed Emin Paşa", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, sy. 49, İstanbul 1991, s. 16-21; sy. 50 (1991), s. 30-35; A. Schaade, "Emin Paşa", *İA*, VI, 259-261; P. M. Holt, "Emin Pasha", *EP* (İng.), II, 696-697.

H. AHMED SCHMIEDE

EMİNÖNÜ

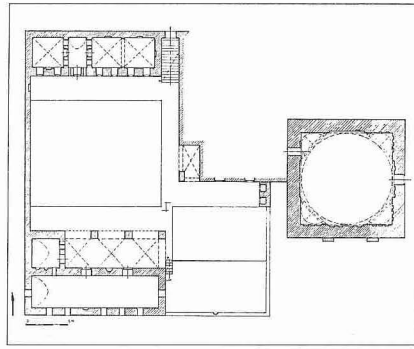
İstanbul yarımadasının doğu ucunda, eski tarihi şehrin sur içi bölümünün büyük kısmını içine alan ilçe, Galata Köprüsü'nün güneybatısındaki meydan ve çevresini kapsayan semt (bk. İSTANBUL).

EMİNÜDDİN KÜLLİYESİ

Mardin'de
Artuklu devrine ait külliye.

Mardin'in Mâristan (Mesken) mahallesinde cami, medrese, çeşme ve hamamdan oluşan külliye halk arasında Mâristan adıyla da anılır. Anadolu'da külliye şeklinde inşa edilen ilk yapı toplulukları arasında yer alır; aynı zamanda en erken tip medresesi ve şifâhâne örneklerindendir. Mardin Artuklu Sultanı Necmeddin İlgazi'nin (1104-1122) kardeşi Eminüddin'in başlattığı inşaat sultan tarafından tamamlanmıştır.

Külliye eğimli bir arazi üzerine kurulmuştur; geniş avluya, kuzeydeki med-

Eminüddin Külliyesi'nin planı (Altun, *Anadolu'da Artuklu Devri Türk Mimarisi'nin Gelişmesi*, plan 1)

resenin yanında bulunan basamaklı bir cümle kapısından girilir. Mâristan Çeşmesi denilen çeşme, avlunun doğusunda yer alan iki kemerli bir kısmın içindedir. Medrese üç açıklıklı bir girişten sonra batıda tek, doğuda iki bölümlü olmak üzere dikdörtgen ve çapraz tonozlarla örtülü iki ayrı mekândan meydana gelir. Avlunun güneyindeki beşik tonozlu cami, üç çapraz tonozun örttüğü son cemaat yeriyile birlikte XIV-XV. yüzyıllarda yenilenmiş olduğu intibahı vermektedir. Caminin doğu tarafında bulunan namazgâh mahiyetindeki mihraplı ve taş döşeli yüksek platform da tamamen yeni korkuluklara sahiptir.

Külliye'nin ana yapısı olduğu anlaşılan hamamlı bölüm büyük ölçüde haraptır. Yıkılmasından önce tesbit edilen plan krokisinden, dört kollu bir sıcaklığının olduğu ve buraya çeşmenin arkasındaki yatay bir bağlantı ile geçildiği anlaşılmaktadır. Bugün de ayakta duran büyük ve tek kubbeli soyunmalık (camekân) kısmı niş ve sekilerle donatılmıştır. Çapraz konumdaki iki büyük bölüm arasında yer alan kare mekânla dar koridorların mahiyetleri anlaşılmamaktadır. Ancak tabii sıcak su kaynağına sahip bulunan hamam ile bağlı bölümlerinin su tedavisi için kullanıldığını ve külliye'nin

medresede nazarî, hamam bölümlerinde tatbikî bilgiler verilen bir tıp medresesi-şifâhâne olarak tasarlandığını düşünmek mümkündür.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâtip Ferdî, *Mardin Mülûk-i Artukıyye Târîhi* (nşr. Ali Emîrî), İstanbul 1331, s. 15, not 1; Gabriel, *Voyages*, s. 11; Süheyl Ünver, *Selçuk Tababeti*, Ankara 1940, s. 16; Ara Altun, *Mardin'de Türk Devri Mimarisi*, İstanbul 1971, s. 67-71; a.mlf., *Anadolu'da Artuklu Devri Türk Mimarisinin Gelişmesi*, İstanbul 1978, s. 14-21; a.mlf., *Ortaçağ Türk Mimarisinin Anahatları İçin Bir Özet*, İstanbul 1988, s. 39.

ARA ALTUN

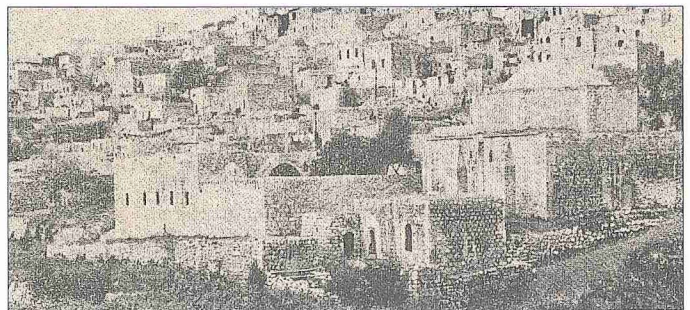
EMİR

(الأمير)

Bir işin yapılmasının istendiğini
ifade eden söz anlamında
fıkıh usulü terimi.

Emir (emr) kelimesinin sözlükteki iki farklı anlamından biri "hal, durum, iş, olay, konum"dur. Bu anlama gelen emrin (çoğulu umûr) geniş bir kullanım alanı mevcut olup Kur'an-ı Kerim'de yer aldığı 150'den fazla âyette de (bk. M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "emr" md.) genellikle bu mânâyı ifade etmektedir. İkinci anlamı ise nehyin zıddı olarak "bir işin yapılmasını istemek"tir (çoğulu evâmîr). Kelime bu anlamda da Kur'an'da geçmektedir (el-A'râf 7/77, 150; ez-Zâriyât 51/44; et-Talâk 65/8).

Emir sarf, nahiv ve belâgat açılarından dil ve edebiyatı, lafız-mâna münasebeti sebebiyle mantığı ve kelâm ilmini ilgilendirmekle birlikte fıkıh usulünün de önemli terim ve konularından birini teşkil eder. Fıkıh usulünde, Kur'an ve Sünnet'teki emir kiplerinin ve bu anlamda gelebilecek diğer ifade şekillerinin mânaya delâleti ve bunlardan hüküm çıkarılması hususu ayrı bir önem taşır. Bundan dolayı emir kipinin tanımı, çeşitleri, bağlayıcılık derecesi, mânaya delâleti gibi konular üzerinde ayrıntılı olarak durulur. Fıkıh usulü alanında yazılan klasik eserlerde emir konusu genel-

Eminüddin Külliyesi -
Mardin
(Altun,
Anadolu'da
Artuklu Devri
Türk Mimarisi'nin
Gelişmesi,
resim 1)